

УДК 371.134:62:81'243

БАР'ЄРИ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ІНЖЕНЕРА

Кіш Надія Василівна
м.Ужгород

Дана стаття обговорює тему міжкультурного спілкування та бар'єрів, які протидіють ефективній міжкультурній комунікації інженера міжнародного рівня. Розглядаються зв'язки між міжкультурною комунікацією та емоційним інтелектом в інженерній освіті. Подаються комунікативні навички як важливий аспект у контексті даної освіти.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурне спілкування, бар'єри міжкультурної комунікації, інже-

нерна освіта, інженери.

Постановка проблеми. У своїй професійній діяльності кваліфікований інженер потребує кілька ключових навичок, у тому числі здатність роботи в команді, сильне почуття мотивації та навички міжособистісного спілкування. В нинішню епоху глобалізації існує також високий попит на спільну компетенцію, яка необхідна для успішної реалізації міжособистісних і міжкультурних навичок.

У зв'язку зі зростаючою глобалізацією не тільки великі компанії, але і малі та середні підприємства змушені займатися своєю діяльністю на міжнародному рівні. Великий відсоток цих міжнародних компаній займаються питаннями машино- та приладобудування (виробники і постачальники послуг). З 2000 року обсяг замовлень німецького машино- і приладобудування збільшився на 17%. Це загальне зростання склало 7% від обсягу внутрішнього обігу і 24% – на зовнішніх ринках [16]. Наведені цифри показують, що вже домінуюча експортна орієнтація багатьох європейських країнах зростає, тому існує велика потреба в удосконаленні та перепідготовці професійних кадрів, інженерів у тому числі. Все більше число консультантів з управління та приватних навчальних компаній пропонують семінари та навчальні курси в галузі міжкультурної комунікації / компетентності та іноземних представництв. Існує широкий спектр пропозицій курсів (English for Specific Purposes, Spezial-Deutschkurse), які враховують міжкультурні аспекти комунікації. Проблема бар'єрів у міжкультурній комунікації ще не набула однозначного вирішення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження відомих філософів і мовознавців (Ф.Браса, В.фон Гумбольдта, В.Лейбніца, В.Вундта, О.А.Потебні та ін.) склали основу для розвитку міжкультурної комунікації як науки. Теорії міжкультурної комунікації, що намагалися пояснити цей феномен із різних точок зору розробляли західні дослідники К.Бергер, С.Гантінгтон, Е.Гірш, Г.Гофстеде, С.Даль, Е.Холл [4, с.1]. Різні підходи до визначення поняття міжкультурне спілкування, його структури й процесу формування відповідних навичок розкрито в дослідженнях Л.Гришаєвої, Т.Грушевицької, А.Садохіна [8]. На сучасному етапі проблеми, які виникають у процесі міжкультурного спілкування, розглядаються вітчизняними (Ф.С.Бацевич, Т.І.Грушевська, О.А.Земська, В.М.Манакін, В.Д.Попков, О.П.Сарокін, А.Г.Старостенко, С.Г.Тер-Мінасова) та зарубіжними (А.Белл, Г.Гофстеде, В.Донах'ю, П.Єммерт, Н.Сигбанд, С.Тінг-Туллі, Ф.Тромпенаарс) ученими [1, с.67]. Публікації Н.Бориско, Н.Ішханян, Р.Мільруд, В.Сафонові відображають особливості міжкультурної взаємодії в контексті діалогу культур і цивілізацій [8]. В Україні предметне поле досліджень у рамках проблематики «міжкультурна комунікація» сьогодні працюють В.Андрущенко Н.Висоцька, О.Гриценко, Л.Губерський, І.Дзюба, П.Донець, В.Євтух, А.Єрмоленко, Г.Касьянов, М.Кушнар'ова, Л.Нагорна, М.Обушний, П.Скрипка [6, с.2].

Мета статті – визначити бар'єри, які протидіють ефективній міжкультурній комунікації інженера міжнародного рівня.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціоналізація та глобалізаційні зміни в суспільстві потребують налагодження контактів на міжнародному рівні, в межах міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація – це водночас і наука і набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та ustalених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот. Згідно визначення Ф.С.Бацевича, «Міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [1, с.9]. Отже, для усу-

нення непорозуміння та конфліктів необхідним є вивчення взаємозв'язку між культурою та комунікацією через виявлення притаманних різним народам культурних моделей.

Комунікативні навички повинні розглядатися як важливий аспект в інженерній освіті. Ця претензія була підсилена Радою з акредитації техніки і технології (АВЕТ) в США, яка називає навички спілкування в Інженерному критерії 2000 року в якості одного з 11 ключових результатів, які повинні бути досягнуті в кінці інженерного навчання [9]. Вони є звичайним елементом професії інженера в промисловості. Зайняті в промисловості інженери визнали, що за даних вимог промисловості, навчання комунікативним навичкам повинно бути поліпшено. Комунікативні навички називають цінним прискорювачем кар'єри [13].

Міжкультурне спілкування охоплює ситуації, в яких люди з різним культурним віруванням, цінностями або поведінкою спілкуються один з одним [10]. Культурне походження може впливати на манеру, якою люди вчаться і спілкуються. Концепція лінгвістичної детермінації визначає, що мова визначає або принаймні впливає на манеру, якою люди думають [17]. Цей факт характеризує людину, як вона сприймає культури чи отримане повідомлення від тих, хто не належить до її власної культури. Особистісна культура одержувача повідомлення діє як фільтр, через який він або вона інтерпретує повідомлення. Цей фільтр може забарвлювати повідомлення аж до такої точки, де отримане повідомлення не узгоджується з надісланим. Джерело повідомлення знаходиться, як правило, в середовищі відправника.

В.М.Манакін підкреслює, що люди, виховані в різних національно-культурних соціумах, обов'язково матимуть ментальні, тобто світоглядні розбіжності і, як результат, – незбігання ментальних програм [5, с.70]. Таким чином, перед партнерами по спілкуванню постає проблема коректування власної поведінки та форм комунікації. Однак, незважаючи на розуміння практичної значимості взаємовигідного спілкування, учасники реагують на особливості іншої культури з різним ступенем адекватності, і «діапазон подібного характеру реакцій достатньо широкий – від пасивного несприйняття цінностей інших культур до активної протидії їхньому прояву та ствердженню» [5, с.15].

Отже, неможливо відразу уникнути труднощів, які виникають під час комунікації між представниками різних культур. Відчуття напруги та дискомфорту призводить до комунікативних невдач, виникнення міжкультурних бар'єрів.

Так, згідно точки зору окремих дослідників, у міжкультурній комунікації серед бар'єрів відрізняють:

- припущення подібності (люди вважають, що всі вони однакові);
- мовні відмінності;
- помилки в інтерпретації невербальних дій;
- вплив стереотипів;
- несвідоме прагнення давати оцінку всім незнайомим культурним явищам;
- тривога та напруга [3, с.15].

На думку В.Л.Воробйової, всі бар'єри міжкультурної комунікації слід поділити на дві великі групи: бар'єри розуміння, які об'єднують фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний, соціально-культурний типи бар'єрів; і бар'єри спілкування (темперамент, гнів, страх, сором, провина, відраза, презирство). Класифікація бар'єрів, яку пропонують С.П.Боброва та Е.А.Смирнова, передбачає виділення перешкод – географічних, історичних, державно-політичних, економічних, мовних, психологічних [3, с.89].

Вітчизняні дослідники визначають також особистісні

бар'єри, що виникають як результат емоцій, обумовлюються системами цінностей, відрізняються специфікою зворотного зв'язку між партнерами, фізичні бар'єри, які виявляються під час прийому інформації - шум, деякі статичні перешкоди; семантичні бар'єри – невміння учасників використовувати слова та словосполучення доречні для конкретної ситуації [7, с.89].

Однак, незважаючи на розходження учених відносно таких проблемних понять, як «бар'єри» і «переклади», типовим для багатьох досліджень є визначення основних категорій бар'єрів у міжкультурній комунікації:

- мовні бар'єри – неспроможність висловити думку у повній мірі у зв'язку з недосконалим знанням мови – посередника або мови одного з учасників спілкування;
- бар'єри сприйняття – інший світогляд, менталітет;
- бар'єри, обумовлені впливом культури – непорозуміння через інші культурні цінності;
- бар'єри як результат невербальної комунікації, вражень, дистанції (інтимної, особистої, соціальної, публічної).

На думку О.П.Садохіна, в процесі подолання бар'єрів у міжкультурній комунікації набуває актуальності проблема взаєморозуміння, стикаючись з різноманітними етнокультурними інтересами люди змушені досягати більш повного адекватного розуміння самих себе і партнерів [3, с.58].

Різні дослідження фіксують величезні витрати, пов'язані з міжкультурними непорозуміннями і невірними тлумаченнями в галузі міжнародного злиття та поглинання компаній. Вони показують, що від 45% до 75% всіх злиттів зриваються через відмінності у корпоративній культурі в рамках зацікавлених підприємств [15]. Очевидно, що зриваються більше міжнародні, ніж національні злиття, тому що при міжнародних злиттях додаються обтяжуючі відмінності в регіональній культурі. Невдала міжкультурна комунікація може привести до того, що бізнесмени зонайменше не розумітимуться як партнери.

Інша причина надзвичайної важливості міжкультурної компетенції лежить поза комерційними міркуваннями. У смислі технічної комунікації першорядне значення полягає в тому, щоб взаємодіючі сторони правильно розумілися. Проте чіткий і недвозначний зв'язок можливий тільки тоді, коли учасники комунікації розуміють принципи, що лежать в основі процесу. Доведено, що велика кількість катастроф в технічній сфері трапилися швидше через помилки в повідомленнях, ніж у результаті суто технічних проблем (наприклад, прорахунків) [12]. В.Гінненкамп (V.Hinnenkamp) у своїх роботах розглядає приклади порушень комунікацій, що тягнуть за собою трагічну подію [11].

Література та джерела

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
2. Галашова О.Г. Формування навичок між культурної ділової комунікації в сфері менеджменту / Олена Григорівна Галашова // Наукові записки Національного Університету «Острозька академія». Серія: Філологія. – 2013. – №33. – С.264-267
3. Грушевицкая Т.Г. Основы межкультурной коммуникации / Т.Г.Грушевицкая, В.Д.Попков, А.П.Садохин. – М., 2003. – 380 с.
4. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 300 с.
5. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / Володимир Миколайович Манакін. – Київ: ЦУЛ, 2012. – 288 с.
6. М'язова І.Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «соціальна філософія та філософія історії» / Ірина Юрївна М'язова. – К., 2008. – 18 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: [учеб.пособие для студентов, аспирантов и соискателей по спец. «Лингвистика и межкультурная коммуникация»] / Светлана Григорівна Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 262 с.
8. Токарева А.В. Підготовка студентів до міжкультурної комунікації в контексті формування фахівців-медіаторів культур / Анастасія Вікторівна Токарева // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – 2013. – № 2 (6). – С.48-52
9. Baum E. Engineering accreditation in the United States of America / Eleanor Baum // Criteria 2000. Proc. 2nd Global Congress on Engineering Education. – Wismar: Deutschland, 2000. – PP.17-20
10. Devito J.A. Human Communication (7thedn) / Joseph Devito. – New York: Longman, 1997 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://>

П.Лінелл (P.Linell) розподіляє за категоріями непорозуміння/нерозуміння від відкритих непорозумінь і прихованих непорозумінь до латентних непорозумінь [14]. Останній тип – латентні непорозуміння, є найбільш небезпечним, оскільки взаємодіючі сторони не знають, що непорозуміння існує [12].

Головна увага дослідників зосереджена на виявленні ситуацій порушення успішності акту комунікації та визначенні шляхів для усунення суперечностей та подолання комунікативних бар'єрів. У процесі спілкування партнери стикаються з труднощами, які виникають завдяки відмінностям у їхньому світосприйнятті. Національна культура та менталітет впливають на характер взаємодії між співрозмовниками. Тривога розглядається як сильний бар'єр ефективної міжкультурної комунікації і може викликати руйнування процесу комунікації ще до його початку.

Кар'єра інженера міжнародного рівня є своєрідним викликом самому собі та потребує неабияких особистих якостей. Такий інженер повинен мати не тільки солідну наукову та технічну підготовку в поєднанні з організаторськими та управлінськими здібностями, що дозволять керувати міжнародними проектами за допомогою команди, члени якої належать до різних культур, але також повинен проявити здібність пристосовуватися до оточення, існуючих технологій, соціо-економічних реалій, що постійно змінюються, та продемонструвати відкритість, мобільність, здатність вести діалог та мати комунікативні навички. Таким чином, від інженера міжнародного рівня вимагається набагато більше ніж глибока академічна освіта, а саме: робота в команді, сильна мотивація, самостійність у прийнятті рішень, адаптивність, співпереживання, творчий підхід, навички міжособистісного та міжкультурного спілкування, які є важливими та необхідними аспектами для іноземної культури. В результаті професіонали, які хочуть діяти в міжнародному бізнесі, повинні розвивати свої знання та навички в області міжкультурної комунікації.

Висновки. Таким чином, наявність і подолання бар'єрів у міжкультурній комунікації визначають і підвищують рівень між- та соціокультурних компетентностей особистості, оскільки ставлять її перед необхідністю отримання нових знань про культуру партнерів, змушують її вдосконалювати власні комунікативні навички, розвивати їх, здатність відчувати особливості і менталітет чужої культури. Завдяки цим процесам індивід стає здатним адекватно передбачати перспективи спілкування з представниками інших культур, ефективніше домагатися цілей міжкультурної взаємодії.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті сучасних проблем інженерної освіти в Україні та за рубежом.

- www.wiete.com.au/journals/WTE%26TE/Pages/Vol.2,%20No.3%20%282003%29/RiemerJansen24.pdf. – Загол. з екрану. – Мова англ.
11. Hinnenkamp V. The notion of misunderstanding in intercultural communication. / Volker Hinnenkamp // Intercultural Communication. – 1999 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.beyondintractability.org/biblio?page=405&sort=title&order=asc>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
  12. Jansen D.E. Intercultural communication in engineering: a research programme to investigate the cultural influences in the negotiation of engineering projects / Detlev Jansen // World Trans. on Engng. and Technology Educ. – 2002. – №1. – PP.7-12
  13. Keane A. Communication trends in engineering firms: implications for undergraduate engineering courses / A.Keane, I.S.Gibson // International Journal of Engeneering Education, 1999. – №15. – PP.115-121
  14. Linell P. Troubles with Mutualities: towards a Dialogical Theory of Misunderstanding and Miscommunication / P.Linell // In: I.Markova, C.F.Graumann, K.Foppa (Eds). Mutualities in Dialogue. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.liu.se/ikk/medarbetare/per-linell/complete-list-of-publications?l=sv>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
  15. Polack-Wahl J.A. It is time to stand up and communicate. / Jennifer Polack-Wahl // Proc. 30 th ASEE/IEEE Frontiers in Education. – Kansas City, USA, F1G-16-F1G-21, 2000 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.tgp cet.com/E-journal/The%20Confluence%20Journal-volume%20III.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
  16. Schwarzburger H. Deutsche Maschinenbauer produzieren am Leistungslimit / Heiko Schwarzburger // VDI Nachrichten, 9 März, 2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wiete.com.au/journals/WTE%26TE/Pages/Vol.1,%20No.1%20%282002%29/Microsoft%20Word%20-%2003_Jansen.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
  17. Stepnisky J.N. Linguistic determination / Jeff Stepnisky // The University of Alberta's Cognitive Science Dictionary, 1995 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.psych.ualberta.ca/~mike/Pearl_Street/OldDictionar/control.html>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Данная статья обсуждает тему межкультурного общения и барьеров, которые противодействуют эффективной межкультурной коммуникации инженера международного уровня. Рассматриваются связи между межкультурной коммуникацией и эмоциональным интеллектном в инженерном образовании. Подаются коммуникативные навыки как важный аспект в контексте данного образования.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурное общение, барьеры межкультурной коммуникации, инженерное образование, инженеры.

This article discusses the topic of intercultural communication and barriers inflencing the intercultural communication of an engineer of the international level. The links between intercultural communication and emotional intelligence in engineering education have been considered as well communication skills as an important aspect in the context of education.

Key words: intercultural communication, intercultural communication barriers, engineering education, engineers.